

Справа «Спінов проти України» (“Spinov v. Ukraine”)

У рішенні, ухваленому 27 листопада 2008 року у справі «Спінов проти України», Суд постановив, що:

- не було порушено ст. 3 Конвенції стосовно заборони нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження;
- мало місце порушення ст. 3 Конвенції в частині незабезпечення владою ефективного розслідування скарг заявника.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 2 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник Віталій Володимирович Спінов, 1983 р. н., є громадянином України і проживає у м. Донецьку.

29 листопада 2001 року п. Спінов, будучи у стані алкогольного сп'яніння, спробував пограбувати перехожого. Однак працівники міліції, які в цей час перебували на патрулюванні, спіймали заявника та доставили його до районного відділку міліції. 30 листопада 2001 року п. Спінова відпустили на волю. 10 лютого 2003 року місцевий суд Калінінського району м. Донецька визнав заявника винним у вчиненні замаху на пограбування та визначив йому покарання у вигляді штрафу.

4 грудня 2001 року судовий медичний експерт оглянув п. Спінова та виявив у нього синці на тілі, крововиливи на лівому зап'ястку та струс головного мозку. За висновком експерта ці травми, взяті у сукупності, становили легкі тілесні ушкодження.

5 грудня 2001 року у місцевій лікарні п. Спінову видали довідку, в якій стверджувалось, що він страждав від болю у нирках, як наслідку посттравматичного ефекту від ударів, нанесених у бік заявника.

Між 10 грудня 2001 року та 2 січня 2002 року п. Спінов проходив лікування у місцевій лікарні від струсу головного мозку. В його історії

хвороби констатувалось, що він також страждав від головного болю, загальної слабкості та нудоти. При поступленні до лікарні п. Спінов, пояснюючи причини свого занедужання, стверджував, що був побитий невідомими особами.

14 січня 2002 року заявник поскаржився до прокуратури Калінінського району м. Донецька на неналежне поводження з ним працівників міліції під час утримання його у відділку міліції. 24 січня 2002 року ця прокуратура відмовилася порушувати кримінальну справу проти працівників міліції через відсутність у їхніх діях складу злочину. 12 лютого 2002 року прокуратура м. Донецька скасувала рішення від 24 січня 2002 року як необґрунтоване та надіслала матеріали справи на додаткове розслідування. Проте 25 лютого цього ж року прокуратура Калінінського району м. Донецька знову відмовилася порушувати кримінальну справу, стверджуючи, що для цього немає підстав. 18 березня 2002 року прокуратура Донецької області ще раз скасувала рішення районної прокуратури та направила справу на повторне розслідування.

21 березня 2002 року судовий медичний експерт написав додатковий висновок, в якому підтвердив інформацію про пошкодження здоров'я потерпілого, зафіксовані ним у попередньому висновку.

15 квітня 2002 року прокуратура м. Донецька відмовилася порушувати кримінальну справу проти згаданих працівників міліції у зв'язку відсутністю в їхніх діях складу злочину. Це рішення ґрунтувалось на розбіжностях між твердженнями заявника стосовно кількості працівників міліції, які погано з ним поводитись, та місця, де все це відбувалося. Згадувався і той факт, що заявник після прийняття до лікарні не поскаржився про побиття його міліціонерами.

За скаргою заявника 13 червня 2002 року місцевий суд Ворошилівського району м. Донецька постановив, що розслідування було проведено неналежно, визнав рішення прокуратури м. Донецька від

15 квітня 2002 року неправомірним і направив справу на додаткове розслідування. Цей суд зазначив, зокрема, що слідчі органи не встановили осіб, які бачили заявника перед затриманням у відділку міліції та після затримання, не допитали цих осіб та не проаналізували обставини заподіяння травм п. Спінову.

Справа за скаргами заявника ще кілька разів направлялась на додаткове розслідування міською та обласною прокуратурами і згаданим місцевим судом. Врешті-решт 20 липня 2005 року Генеральна прокуратура України дала вказівку порушити кримінальну справу проти працівників міліції за перевищення ними службових повноважень при затриманні п. Спінова та за завдання йому легких тілесних ушкоджень. Генеральна прокуратура України вказувала на те, що розслідування обставин спричинення травм заявнику не було проведено належно, а вказівок судів та вищих органів прокуратури виконано не було.

Проте 30 липня 2007 року районна прокуратура вкотре повідомила заявника, що кримінальна справа проти працівників міліції не порушуватиметься з огляду на відсутність у їхніх діях складу злочину.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ст. 3 Конвенції, заявник стверджував, що працівники міліції під час тримання його під вартою погано з ним поводитись, а розслідування стосовно його скарг було проведено неефективно.

Суд нагадав, що ст. 3 Конвенції забороняє будь-яке катування або нелюдське чи таке, що принижує людську гідність, поводження. Аби не порушувати ст. 3 Конвенції поводження не повинне перевищувати мінімального рівня суворості. Оцінка цього мінімуму є відносною: вона залежить від усіх обставин справи – таких як: тривалість поводження, фізичний та психологічний впливи, стать, вік, стан здоров'я жертви. Стосовно особи, позбавленої свободи, застосування фізичної сили, що не

була зумовлена поведінкою цієї особи, принижує її людську гідність та є порушенням права, передбаченого ст. 3 Конвенції.

Оцінюючи докази, Суд зазвичай застосовує стандарт доказування «без жодних сумнівів», який є наслідком співпадіння достатньо чітких та узгоджених висновків чи таких же неспростовних припущень про існування певного факту. У тих випадках, коли органи влади володіють знаннями про певні події (наприклад, про те, що трапилось з особою під час її ув'язнення), неспростовні припущення поставатимуть, зокрема, у відношенні до травм, завданих такій особі під час ув'язнення. У цих випадках тягар доказування стосовно надання задовольняючого та переконливого пояснення відповідних фактів може бути визнаним таким, що лежить на органах влади.

Повертаючись до обставин справи, Суд вважає, що заявник зазнав травм, які є достатньо серйозними аби визнати наявність порушення ст. 3 Конвенції. Однак потрібно також встановити, чи держава є відповідальною за спричинення цих травм.

Суд зауважив, що сторони не піддавали сумніву те, що працівники міліції застосували силу для затримання п. Спінова на місці злочину, а також те, що в результаті цього він міг зазнати травм. Однак покази сторін не співпадають щодо факту побиття заявника у відділку міліції. Тому Суд проаналізував два окремі питання: чи фізична сила, застосована до заявника під час затримання, була співмірною з вимогами ст. 3 Конвенції; та чи поводитись із п. Спіновим неналежно під час тримання його під вартою.

Суд зауважив, що в процесі розслідування скарг заявника національні органи влади виклали правдоподібне пояснення виникнення у нього травм, як наслідку застосування сили при його затриманні на місці вчинення злочину, а тому працівники міліції не можуть бути звинувачені за заподіяння йому шкоди. З огляду на це пояснення, Суд, припускаючи,

що застосування сили до заявника призвело до заподіяння травм, може оцінити чи було воно надмірним.

У цьому зв'язку Суд нагадав, що п. Спінов був затриманий на вулиці при спробі пограбувати перехожого, а працівники міліції були зобов'язані спіймати заявника, який вочевидь мав намір втекти. Ці обставини явно не свідчили на користь п. Спінова, а тому тягар доказування Урядом того, що застосування сили у цьому випадку було надмірним, є менш суворим.

Аналізуючи цю версію подій, Суд зазначив, що причина виникнення травм у заявника була правдоподібно пояснена органами влади: синці на тілі та струс головного мозку виникли, коли п. Спінова збили на землю та приборкували при спробі чинити опір, а синці на зап'ясткових суглобах є результатом носіння ним наручників. Суд ще раз відзначив, що травми заявника, взяті в сукупності, є легкими тілесними ушкодженнями. Крім того, Суд вказав, що оскільки у затриманні п. Спінова брали участь лише двоє працівників міліції, вони кількісно не перевищували значно заявника.

З огляду на зазначене, Суд постановив, що, припускаючи те, що всі травми були завдані заявнику лише під час його затримання, застосування фізичної сили міліцією у цьому випадку було викликане виключно поведінкою заявника, а тому не може бути визнане надмірним. Відтак, у цьому епізоді не було порушено ст. 3 Конвенції.

Суд зауважив далі, що жоден із наданих Суду документів, не містить надійної інформації про те, що травми заявнику були завдані у відділку міліції. Між тим, як було зазначено вище, є конкретні докази того, що травми могли бути заподіяні заявнику саме під час затримання. Суд нагадав, що заявник не звертався за медичною допомогою протягом чотирьох днів з моменту його звільнення, а це давало можливість п. Спінову вдаватись до певних спекуляцій стосовно того, що могло з ним трапитись протягом часу після звільнення.

Отож, проаналізувавши всі обставини справи, Суд постановив, що неможливо «без жодних сумнівів» встановити, чи мало місце погане поводження із заявником у відділку міліції. А тому й у цьому епізоді не було порушено ст. 3 Конвенції.

Суд нагадав, що у тому випадку, коли особа скаржиться на погане поводження з нею працівників міліції, яке може бути порушенням ст. 3 Конвенції, положення цієї статті, інтерпретоване у поєднанні зі загальним обов'язком держави відповідно до ст. 1 Конвенції «гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи визначені в ... цій Конвенції», вимагає, аби було проведене ефективне офіційне розслідування. Це розслідування повинне закінчитись виявленням та покаранням винних осіб. Мінімальні стандарти стосовно ефективності розслідування, визначені практикою Суду, включають також вимоги стосовно того, щоб розслідування було незалежним, неупередженим і публічним, а компетентні органи влади діяли зі зразковою ретельністю та швидкістю.

Суд зауважив, що рішення про відмову у порушенні кримінальних справ проти працівників міліції приймалися сім разів. Однак всі ці рішення були скасовані вищими прокурорами чи судом, через що справа надсилалась на додаткове розслідування. Внаслідок цього, аби закінчити розслідування скарг заявника, знадобилось більше 4 років та 7 місяців. Суд вважає, що така затримка у розслідуванні негативно вплинула на встановлення його достовірного результату.

Суд також повторив, що оскільки причиною вказівок про надіслання справи на додаткове розслідування були помилки, органів прокуратури нижчого рівня, повторення таких вказівок в одному процесі розслідування свідчило про його серйозні недоліки.

Суд також зазначив, що кілька разів місцевий суд та вищі органи прокуратури вказували на серйозні упущення у процесі розслідування

скарг заявника, після чого відповідним органам вказувалось на те, як слід закінчити слідство. Зокрема їм було наказано знайти та допитати всіх свідків, які бачили заявника перед його затриманням у відділку міліції та після цього, а також, з метою уточнення медичних висновків, у присутності п. Спінова та медичного експерта оглянути кімнату, в якій утримувався заявник. Однак виглядає на те, що цих вказівок не було дотримано достатньо ретельно.

У світлі сказаного, Суд постановив, що національні органи влади не спромоглися провести швидке та ретельне розслідування скарг заявника стосовно поганого поводження з ним під час утримання у відділку міліції. Тому мало місце порушення процесуальної частини ст. 3 Конвенції